

SIMFONIES I FANTASIES PER A GRALLA

FONOTECA DE MÚSICA TRADICIONAL CATALANA

Sèrie 2
Temes monogràfics

Volum 5

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

SIMFONIES I FANTASIES PER A GRALLA

FONOTECA DE MÚSICA TRADICIONAL CATALANA

Sèrie 2

Temes monogràfics

Volum 5

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Coordinació del projecte: Xavier Bayer

Coordinació musical: Xavier Bayer, Dani Carbonell i Albert Soler

Coordinació de l'edició: Cristina Farran, Verònica Guarch i Joaquim Manyós

Textos: Xavier Bayer, Dani Carbonell, Albert Soler i David Morlà

Intèrprets: Grallers de la Torre, Els Vernets, Els Ganxets, La Canya d'Or, Els Carreter, Els Vinardells, Els Cofins i Els Quatrevents

Enregistrament i edició d'àudio: Lluís Giménez - Mai Sentito (Els Vernets, Els Carreter, Els Vinardells, Els Cofins), Pau Puig (Els Ganxets), Jaume Aguza (La Canya d'Or), David Morlà (Grallers de la Torre), Pau Vinyoles - So.Cat (Els Quatrevents)

Mescles i masterització: Pau Vinyoles - So.Cat

El nostre agraïment a: Laia Monné, Pilar Vives, Lourdes Mercader, Jaume Esteve, Jaume Nin, Eloi Miralles, Ramon Vilar, Pere Ferrando, Salvador Arroyo, Margarida Nin, Daniel Vilarrubias, David Puertas, Iris Gayete, Mònica Pagès, Cesc Alexandri, Pau Orriols, David Miret i Paton Felices

Edició: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural

Primera edició: abril 2018

Fotografia coberta: Xavier Bayer. Col·lecció de canyes de gralla

Impressió: CJC Serveis Audiovisuals

Dipòsit legal: B 7626-2018

ISBN: 978-84-393-9688-8

Sumari

PRESENTACIÓ	04
EL PROJECTE "SIMFONIES I FANTASIES PER A GRALLA"	07
LA GRALLA A CAVALL DELS SEGLES XIX I XX I EN EL SEGLE XXI	10
ELS COMPOSITORS	16
LES OBRES RECOLLIDES	24
ANÀLISI FORMAL I COMPARATIVA	31
ÍNDIX DEL DOBLE CD	40

PRESENTACIÓ

Aquest CD que us presentem, ***Simfonies i fantasies per a gralla***, és el volum 5 de la sèrie 2, dedicada a temes monogràfics. Bona part dels materials recollits en els dos CD que componen aquest àlbum provenen de la recerca i l'estudi «“Els Bastarons”. La colla de grallers i el seu repertori», que Xavier Bayer va fer els anys 1994 - 1995 amb una beca del Departament de Cultura. Per completar aquests materials escrits fa més de cent anys, s'han afegit a l'àlbum tres obres de compositors actuals: Xavier Bayer, Heura Gaya i Albert Galcerà. Per aquest motiu hem adjudicat aquest treball a la sèrie dedicada a temes monogràfics, perquè considerem que la majoria d'aquestes obres, a part de ser recuperades del passat, tenen una especificitat formal que les eleva a la categoria de tema.

La gralla encara se sol identificar com l'instrument que genera aquell so fort i estrident que acompanya les festes populars i els elements bàsics del patrimoni festiu, com ara castells, gegants, balls de bastons, moixigangues, festes de foc, etc. Tot i que aquest seria el seu so original i genuí, reivindicat per Pau Casals, és també un instrument que té unes grans possibilitats per a la música concertant força desconegudes per la majoria.

A finals del segle XIX, amb la introducció de la gralla dolça i posteriorment de la gralla baixa, ambdues de so més suau i amb una tessitura més àmplia que la de la primitiva gralla seca gràcies a la llargada i a les claus, que permetien

ampliar la gamma de sons, es van crear grups de tres grallers acompanyats d'un tabal, els quals, amb un bon domini de la tècnica interpretativa, podien afrontar obres de gran virtuosisme. Aquestes possibilitats de l'instrument van inspirar conceptes de composició nous per a aquests instruments, que els van equiparar a instruments més reconeguts i habituals en les orquestres clàssiques. Aquestes obres, escrites per compositors de vàlua i coneixedors del context instrumental i interpretatiu del moment, es tocaven en format de concert. A vegades formaven part del gran concert que se celebrava a les poblacions petites durant alguna festa local, però també es podien interpretar com un simple acte cultural, sense cap relació amb activitats festives ni amb la diversió. Les peces que definien aquest repertori de tan difícil execució eren tractades com a simfonies i fantasies per acostar-se als conceptes de la gran música d'orquestra.

Durant la primera meitat del segle xx, i a conseqüència del canvi de les modes musicals i de la penúria causada per les guerres, la presència de la gralla es va reduir gairebé al no-res. A mitjan segle, quan quedaven ja molt pocs grallers i tabalers a Catalunya, a Sitges es va crear una escola específica per a l'estudi de la gralla. Durant la transició, la recuperació dels costums de celebració de festes, generalitzada a tot el territori, va provocar que cada vegada hi hagués més interès entre els músics per recuperar també les músiques, les danses i els balls populars que havien caigut en l'oblit, fet que va despertar, entre altres coses, el so de la gralla per acompanyar totes aquestes activitats a l'aire lliure.

Actualment, gràcies a la incorporació de la gralla a l'ESMUC (Escola Superior de Música de Catalunya) i al mestratge de Dani Carbonell, tenim un nombre suficient de grups de grallers de gran nivell, capaços d'afrontar aquest repertori

amb uns resultats excel·lents. Per aquest motiu, s'ha plantejat la iniciativa de compilar obres antigues i de fer aquest disc amb simfonies i fantasies per a gralla per donar a conèixer aquest repertori insospitat i, alhora, per generar l'obertura d'un nou camp d'exploració creativa i interpretativa amb obres de nova creació d'autors actuals.

Fonoteca de Música Tradicional Catalana

EL PROJECTE "SIMFONIES I FANTASIES PER A GRALLA"

Entre finals del segle XIX i principis del segle XX, la gralla va assolir el seu esplendor màxim. Això va ser així, per una banda, gràcies al fruit d'una evolució i una millora dels instruments i, per una altra, gràcies a la qualitat i el nivell excel·lents dels músics que els feien sonar.

Fruit de les recerques que hem realitzat aquests darrers anys, hem aconseguit recopilar un bon gruix del repertori que van interpretar les millors colles d'aquella època. D'entre les partitures trobades, destaquen les fantasies i les simfonies escrites per a gralla. Són obres que tenen una complexitat i una extensió notables i que també ens mostren el virtuosisme i les possibilitats de l'instrument.

A partir de la segona dècada del segle XX, la gralla va experimentar un procés

de decadència que la va portar al llindar de la desaparició. Van quedar molt pocs grallers i el nivell qualitatiu va decaure. No va ser fins a la dècada dels anys setanta que s'inicia un procés de revitalització de l'instrument. Tanmateix, en massa ocasions no s'assoleixen uns mínims qualitatius acceptables.

Els anys 1996 i 1997 es duu a terme un estudi per a la recuperació de la gralla baixa, a través d'una beca del Departament de Cultura de la Generalitat¹. Feia molts anys que s'havia perdut aquest instrument, que era vital per arribar al nivell qualitatiu que els conjunts de grallers havien assolit feia un centenar d'anys. Gràcies a les recerques de la beca, l'instrument torna al carrer el 1997. L'èxit d'aquesta recuperació permet fer un avenç musical important. Molt aviat, les colles de grallers més ambicioses (musicalment) l'incorporen i busquen la sonoritat de l'època de màxim esplendor de la gralla.

L'any 2002, la Fonoteca de Música Tradicional Catalana edita el disc *Música per a gralla d'autors vuit-centistes*², que inclou una mostra del repertori que s'havia escrit en aquella primera època d'or de la gralla. En aquest treball es publica el primer enregistrament d'una fantasia per a gralla, escrita el 1902 (just feia cent anys).

El procés de millora de la gralla assoleix una de les fites més altes en el moment en què els estudis d'instruments de música tradicional s'incorporen a l'ESMUC (Escola Superior de Música de Catalunya) i es regulen. D'uns anys ençà, les noves fornades de grallers que han acabat els seus estudis a l'ESMUC han demostrat que hi ha grups de grallers que es troben en un moment molt bo pel que fa a la qualitat màxima de la gralla, una qualitat equiparable a l'època del seu esplendor màxim, a cavall dels segles XIX i XX. Tant és així, que bona part de les simfonies i les

fantasies escrites fa més de cent anys s'han tornat a escoltar. I, a més, fins i tot s'ha començat a escriure alguna composició nova d'aquest tipus.

En aquest projecte ens proposem de fer una compilació de les simfonies i les fantasies que s'han escrit fins al moment. Es tracta de recollir en un enregistrament tot aquest conjunt d'obres musicals. Tot plegat, a més, es complementa amb uns textos específics, que ens situen en el context dels materials.

Entre els embrions d'aquest treball hi ha la beca "Els Bastarons. La colla de grallers i el seu repertori"³, en què es va recollir bona part del material que publiquem aquí. Les simfonies i les fantasies aplegades es van considerar, d'entrada, d'una complexitat molt alta i superaven les possibilitats tècniques i musicals dels grups de grallers del moment (cal tenir en compte que la gralla baixa encara no s'havia recuperat). L'any 2002, com dèiem abans,

El graller Jaume Pelfort "Espelt" d'Òdena.
Arxiu JFG de Vilanova del Camí.

s'enregistra la primera fantasia per a gralla i el 2006, la segona⁴ i última fins ara. A partir del 2006, el professor Daniel Carbonell treballa a l'ESMUC aquests materials amb els alumnes

i fomenta un nivell interpretatiu alt de la gralla a través d'aquestes i d'altres composicions. D'aleshores ençà es comença a escoltar alguna obra més en concerts de gralla. L'any 2014, l'Albert Soler, un dels alumnes de l'ESMUC completa un treball específic sobre les fantasies vuitcentistes com a projecte de final de carrera⁵.

El projecte "Simfonies i fantasies per a gralla" neix l'estiu del 2015. En aquell moment considerem que ja disposem d'un fons de partitures prou exhaustiu, que permet entreveure un resultat

Els Macaris del Vendrell amb gralles llargues a meitats del segle XX. Col·lecció de Xavier Bayer.

potent, de gran interès i de primera qualitat. Durant el 2016 es concreten els aspectes tècnics i es comença a treballar en l'organització i la realització de les tasques que cal fer. A finals del 2016 i principis del 2017 s'enregistren els temes i es redacten els textos. En aquest darrer període es gaudeix de l'impuls de la Fonoteca de Música Tradicional Catalana, del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Xavier Bayer

1- BAYER, Xavier; ORRIOLS, Pau (1996 - 1997). *La gralla baixa, un instrument a recuperar*. Arxiu Fonoteca de Música Tradicional Catalana. Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

2- ELS VERNETS (2002). *Música per a gralla d'autors vuitcentistes*. CD. Ed. Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya. Fonoteca de Música Tradicional Catalana. Barcelona.

3- BAYER, Xavier (1994 - 1995). *Els Bastarons. La colla de grallers i el seu repertori*. Arxiu Fonoteca de Música Tradicional Catalana. Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

4- GÀZQUEZ, David (coord.) (2006). *Concert de grallers de Santa Lúcia*. CD. Ed. Tecnosaga. Madrid.

5- SOLER, Albert (2013 - 2014). *La gralla en el vuitcentisme. Nous repertoris, nous instruments i canvi de paradigma en l'ús social de la gralla al tombant dels segles XIX i XX*. Arxiu ESMUC.

LA GRALLA A CAVALL DELS SEGLES XIX I XX I EN EL SEGLE XXI

Pel que coneixem de la gralla del segle XIX, és evident que té el mateix punt de partida que les dolçaines o les gaites que s'usaven al País Basc, Castella, València i Aragó. Estem parlant de la gralla seca que coneixem avui: un instrument de dos pams de llarg amb els forats de digitació grossos, una campana amb argolles metàl·liques i dos forats que no es digiten anomenats *aïres*. Són instruments amb una canya doble de grans dimensions, on s'encasta el tudell. Aquest porta sovint un guardallavis i una cadena decorativa que va des del tudell fins a la campana. La formació habitual és d'un graller, dolçainer o gaiter sol, acompanyat sempre d'un timbaler.

A partir d'aquí, a cada territori ha seguit una evolució diferent tant en afinacions com en repertoris o organologia de l'instrument. Tot i així, se'n mantenen les funcions principals; les gralles són protagonistes en les manifestacions populars al carrer, tant acompanyant elements com danses o fent la funció de petita orquestra per fer ballar.

A finals del segle XIX, la gralla es reinventa, ja que s'actualitza amb els coneixements tècnics de l'època i amb les necessitats musicals del moment. Els canvis socials, els gustos i les modes fan deixar de banda els balls en rotllana i triomfen els balls de parella, la majoria d'importació. La gralla "antiga", seca, curta, estrident, punyent, solitària, amb repertori de tradició oral, es contraposa a la gralla moderna, dolça, amb claus, llarga, tocada en colla i amb música d'autor.

El timbal també fa aquesta actualització i deixa de ser de fusta i tensat

amb cordes per passar a ser de llautó i tensat amb femelles d'orelles. Aquest model és el que es considera encara avui el propi i tradicional de les gralles.

Les gralles baixen la seva nota fonamental i s'adapten al diapasó del moment: el LA a 440 Hz. Es converteix en un instrument transpositor en si bemoll per ajustar-se als estàndards de l'època, com el clarinet o la tenora.

Mitjançant les claus es guanya tessitura cap avall, entre quatre i cinc notes, que s'executen amb els dits petits. També s'hi incorporen claus per facilitar els cromatismes i la clau d'octava per tocar les notes agudes amb més facilitat. El nom que pren el nou model de gralla és el de gralla llarga, ja que fa gairebé el doble de longitud que la seva predecessora, o també el de gralla dolça, que ja ens indica un canvi de sonoritat evident.

Diferents models de gralles. Xavier Bayer.

La primera notícia que tenim de gralles llargues és arran de l'Exposició Regional del 1882 de Vilanova i la Geltrú, en què Josep Casellas i Batet presenta un harmòni i dolçaines. Tot apunta que aquest lutier de Vilanova va ser el màxim responsable de la creació de les gralles llargues¹.

L'acceptació d'aquest instrument és molt gran i sorprenentment ràpida. La gralla seca és substituïda i la formació habitual passa a ser de tres gralles llargues i un timbal de llautó.

Sempre toquen a tres veus diferents. La primera gralla fa la melodia i la tercera fa de baix, mentre que la segona omple l'espai harmònic. Aviat es troben que a la gralla que fa de baix li toca treballar molt amb els dits petits. Per tal d'evitar aquest inconvenient, es crea la gralla baixa, que permet fer la tessitura i la funció de baix més còmodament.

La canya de la gralla llarga és un model curiosament unificat. És la que anomenem *de pala*. Té forma d'U, amb les parets rectes i la canalització de forma rodona. Aquesta forma pertany a la família dels oboès, però és molt més grossa i presenta la característica constructiva que és esculpida. Aquesta tècnica la trobem a Catalunya i també a la Catalunya Nord en diferents èpoques i instruments, com el grall del Llenguadoc².

Al tombant del 1900 també coincideix que els balls de parella estan en auge. Els grallers, per tal de fer ball, ser competitiu i estar al dia, es nodreixen del nou repertori. Toquen americanes, masurques, xotis, vals-jotes, pasdobles i fragments de sarsueles de moda. A les targetes de presentació dels grallers, vestits a la moda, ens parlen de les obres dels compositors més moderns, els quals, coincidint amb el corrent del nacionalisme musical, no tenen inconvenient per

escriure per a instruments populars. Per poder tocar el repertori noucentista, el graller ha de ser molt destre. En el repertori de ballables, però sobretot en les fantasies, la dificultat és molt elevada. Cal destresa rítmica, dominar una tessitura àmplia i tenir resistència i una musicalitat considerable. Les partitures presenten dinàmiques i frasejos escrits, lluny del que s'espera d'instruments de carrer.

A més, és usual que els autors facin ús de tresets de semicorxera a una velocitat que no es pot assolir amb les articulacions convencionals. S'ha de fer servir la tècnica del triple picat o del tra. El triple picat és conegut en instruments de metall o flautes de bec o flabiols, però no és gents habitual en instruments de doble canya. L'articulació tra ens arriba per tradició oral com un ornament en la dolçaina castellana i en la valenciana, però no el coneixem en la gralla. Tot i així, és l'articulació seleccionada pels intèrprets en aquest CD per resoldre aquests tresets.

És un repertori que exigeix estudi i professionalitat. Va ser un repte per als grallers del moment i ho és encara avui per a les generacions actuals.

Finalment, les ganes de modernitat de començaments del segle xx i les orquestrines de ball guanyen la partida a les gralles. Els grups de grallers de més anomenada acaben incorporant saxos, clarinets..., però els nous encarregats de fer ball seran les *jazz band*.

Les gralles només es mantindran en ús als territoris on són imprescindibles per als castells i els gegants. Tanmateix, més endavant, les festes populars també aniran minvant per les prohibicions del franquisme. Com que ja no els calia fer ball, els grallers deixen de fer sonar les gralles llargues i recuperen la gralla seca, més còmoda i sonora que les de claus.

Amb la fi del franquisme hi ha un gran auge de les festes populars i l'ocupació del carrer. I hi ha dos *booms* culturals que encara arriben als nostres dies: els gegants i els castells. Per sort nostra, la gralla i el timbal hi són.

Per donar sortida a tanta demanda, es parteix de la gralla seca, però com que no hi ha suficients constructors de canyes de pala, s'utilitzen les de tenora, que sonen fort i fan català, amb la característica que apugen l'afinació i l'instrument agafa un timbre nou. També es fan servir canyes de dolçaina castellana, ja que tenen una bona comercialització. El repertori també es crea de nou. Aquí hi intervenen autors nous, com Manel Rius i Jaume Vidal.

La gralla està de moda i es torna a reinventar i a actualitzar. La toquen tant homes com dones i en formacions més grans. Adopta funcions noves en grups d'animació de carrer i s'usa amb objectius més participatius que musicals

i no remunerats. Passa a tocar-se a tot el territori i entra en circuits de música folk i també de música rock.

La visió que es té de la gralla és des d'un punt de vista romàntic. Es viu d'una forma popular, festiva i participativa, no com una forma d'expressió musical ni amb l'objectiu de compensació econòmica. Això, i la manca de referents, han fet que es doni per normal i s'accepti que la toquin grups sense els mínims musicals, cosa que ha provocat que la gralla es consideri en molts entorns un instrument de fer soroll.

Els grups de grallers actuals que han volgut recuperar el repertori vuitcentista han invertit molts esforços en l'ús de la gralla baixa, que gaudeix actualment de bona salut d'intèrprets i de constructors. No és el cas de la gralla llarga de claus, la qual, a causa de les dificultats tècniques que comporten les claus en la seva construcció, no acaba d'arrelar, i per això la seva funció es fa

amb les gralles de dues claus. La gralla de dues claus és el model més usat actualment. Antigament, els grallers tocaven la seca o les gralles llargues de quatre o cinc claus. Trobem escassos models antics de gralles de dues claus, però és l'instrument que, per les seves bones prestacions d'afinació, tessitura i dimensions i per la facilitat tecnològica de claus, ha arrelat més avui dia, si més no en entorns professionals. M'atreveixo a batejar-la com el model de gralla del tombant del segle XXI.

Avui dia tenim la complexitat que tots els models d'instrument conviuen, amb totes les afinacions i amb tots els models de canya que han anat apareixent, cosa que crea desconcert a l'hora d'escollir quin instrument es comença a tocar i a l'hora de tocar junts. Però hem d'estar orgullosos de la riquesa organològica que tenim, de la quantitat de música per a gralles de què disposem i de saber aprofitar les possibilitats musicals i socials que tot això ens dona.

Acadèmicament, la gralla està seguint una bona evolució. Les escoles de música tradicional funcionen, tenen una bona acollida i gaudeixen d'un bon suport municipal i de la Generalitat de Catalunya. Recentment s'han reconegut des del Departament d'Ensenyament els estudis musicals de grau mitjà de la gralla. A l'ESMUC ja fa més d'una dècada que s'imparteix el grau superior i es gaudeix de demanda continuada.

Els grups de grallers són els especialistes i els encarregats de portar música al carrer en format acústic, amb molts decibels, durant molta estona i en moviment, alguns amb molta qualitat i amb els valors afegits de la tradició, el simbolisme i un context propi. A més, tenen una capacitat d'adaptació als canvis que els assegura un bon futur.

La gralla al darrere dels gegants, al costat dels castells i al davant de manifestacions és un instrument molt popular i ha esdevingut un símbol de la nació. Tot

i així, institucionalment parlant no gaudeix de representativitat, ja que aquesta tasca recau en la cobla de sardanes.

Tot i els esforços de molts per tocar cada dia millor, encara tenim pendent aconseguir que la percepció social de la gralla i el timbal sigui d'instruments, a part de festius, també musicals. Però bé, això ja són altres fantasies...

Dani Carbonell

1- ORRIOLS, Xavier (1993). *Antics constructors de gralles*. A Revista d'Etnologia de Catalunya, núm. 3. Barcelona.

2- *Ethnôte aboès. Anthologie du hautbois du couse-rans*. ADECC.

Baix relleu d'època medieval d'un músic amb un instrument antecessor de la gralla a la portalada de l'església de Sant Miquèu de Vielha. Xavier Bayer.

ELS COMPOSITORS

La creació de les gralles dolces a finals del segle XIX va suposar un revulsiu per al món graller. Els nous instruments oferien possibilitats interpretatives noves, ampliaven la seva tessitura greu i, en alguns casos, facilitaven l'execució de semitons gràcies a un nou sistema mecànic de claus. Alhora, es generaven noves exigències per als grallers, els quals, a partir d'aleshores, es veurien obligats a adaptar-se a una nova manera d'entendre l'instrument i les seves possibilitats. Amb les gralles dolces ja es podien interpretar les melodies més en voga del moment amb arranjaments més rics i elaborats i ampliant les harmonitzacions fins a tres veus i timbal. És en aquest moment que els grallers es comencen a adreçar a diferents compositors perquè escriguin o arrangin músiques noves per a gralla. Aquests compositors eren sobretot músics experimentats i de prestigi, que generalment treballaven per encàrrec.

Escrivien músiques que requerien, en molts casos, un alt nivell interpretatiu, que no estava a l'abast de tots els grups de grallers. Alguns grallers també van escriure i arranjat músiques que incorporaven al repertori del seu grup. Les obres musicals que s'han conservat d'aquesta època són majoritàriament ballables de moda del moment. Tot i això, també es van compondre i interpretar obres de concert, com les simfonies i les fantasies que s'apleguen en aquest treball.

A partir de la segona dècada del segle XX, el món graller va viure una llarga etapa de decadència. Es van deixar d'encarregar i compondre músiques a tres veus i el nou repertori graller s'aprenia i es transmetia oralment a través dels executants mateixos. La manca de coneixements musicals de molts grallers de l'època va fer que aquest fos el mètode més estès per transmetre i poder interpretar el repertori del moment.

Actualment, el món graller viu una època d'expansió. S'ha recuperat part del repertori vuitcentista que havia quedat oblidat i s'han tornat a compondre i arranjar músiques per a gralla. I ara en molts casos són els grallers mateixos els compositors professionals que escriuen i arranjen per al seu instrument, amb la qual cosa creen un extens corpus de repertori per a tots els estils i les formacions imaginables, tant de ball com de concert, així com algunes simfonies i fantasies que s'inclouen, també, en aquest treball.

Ramon Roig Perles

(Vilafranca del Penedès, 1867-1915)

Fill de Ramon Roig Font i Maria Perles Feliu. Prengué el renom familiar d'"A-rengadetes". El 1895 es va casar amb Maria Llauredor Jordana, amb qui tindria cinc fills. De molt jove es va introduir en el món musical tocant el cornetí, l'instrument amb què arribaria a ser un

reconegut concertista. Va formar part de les orquestres de Joan Camps, La Principal de Sant Sadurní i La Catalana. Gràcies al seu virtuosisme amb l'instrument, viatjà arreu del país reclamat per les millors orquestres del moment, que el reconeixien com el primer concertista català de cornetí. Ramon Roig també va destacar per la seva producció musical. Va escriure una gran quantitat d'obres per a orquestra, per a banda i també per a gralla. S'han localitzat trenta-tres obres per a gralla, trenta de ballables vuitcentistes (americanes, polques, vals-jotes, xotis, masurques, etc.) i tres obres de concert. La major part d'aquest repertori fou escrit per encàrrec del grup de grallers Els Bastarons de Vila-rodona. Les composicions musicals de l'"A-rengadetes" destaquen per dos trets fonamentals: el virtuosisme tècnic i l'adscripció a l'anomenat nacionalisme musical. Ramon Roig va morir als 48 anys d'edat, en plena maduresa creativa i professional, a causa d'una malaltia sobtada que estroncà una brillant carrera musical¹.

Feliu Monné Batallé

(Olesa de Montserrat, 1864 -
Esparreguera, 1935)

Fill de Josep Monné i Rosa Batallé. Va ser intèrpret de piano, orgue i violí. Als 19 anys va anar a viure a Esparreguera. Va formar part de l'orquestra Els Nois d'Olesa, que també va dirigir. Als 21 anys va impulsar i dirigir la Cobla Orquestra Monnés. Va ser organista de l'església del Pi de Barcelona i de l'església d'Esparreguera. A més d'instrumentista, també va ser un compositor prolífic. Se li coneixen prop de cinc-centes obres, tant de música religiosa com de sardanes, caramelles i infinitat de ballables, a més de moltes obres de concert especialment per al lluïment d'instruments solistes i orquestra. També va escriure força obres per a gralla per encàrrec de diversos grups de grallers del moment. Fins avui s'han localitzat trenta-dues obres compostes per aquest instrument, a més d'arranjaments diversos².

Josep Escofet Duran

(Vilanova i la Geltrú, 1862 - 1946)

Fill de Salvador Escofet i Bertran i Joaquina Duran i Torroella. Es va casar amb Àngela Bruna i Brunet. Tot i que durant bona part de la seva vida va treballar de mecànic, compaginava aquesta feina amb la música, la seva gran passió. Durant un grapat d'anys va dirigir l'acreditada societat coral Unió Vilanovesa, en la qual va prendre el relleu als seus compatriotes Josep Olivella i Francesc Toldrà. Va estudiar i tocar diferents instruments, entre els quals cal destacar el piano, l'harmònim, el fiscorn i el contrabaix. Va viure molt vinculat a les entitats musicals de la seva vila natal, es va implicar en diferents agrupacions de tota mena, va dirigir una banda de bandúrries i guitarres en què intervingien germans seus i també fou director d'una banda de música de la ciutat i d'un cor dels pescadors. A més, entre els anys 1894 i 1900 va impulsar i encapçalar una orquestra de

la mateixa població. En el camp de la composició també va ser prou prolífic i va exercir aquesta tasca fins poc abans de la seva mort. Va escriure sobretot ballables i peces de concert, destinades a ser interpretades per les formacions instrumentals o corals amb les quals va tenir relació. També va compondre algunes obres per encàrrec, com és el cas del vals-jota *La Sevillana* o altres peces, de ball i concert, destinades a la colla de grallers Els Bastarons de Vila-rodonà, com la simfonia *La florista*, datada del setembre del 1899³.

Narcís Carbonell Turbau

(Vilabertran, 1888 - Barcelona, 1954)

Fou professor de música i formà part durant molts anys de la Banda Municipal de Barcelona, en què ingressà el 1932. Va destacar com a músic de flauta. Se li coneixen almenys setze sardanes i diversos arranjaments de músiques de ball, que li encarregaven

algunes orquestrines com la Unió Guixolense de Sant Feliu de Guíxols⁴. Durant uns quants anys es va establir a Sant Sadurní d'Anoia, on també va formar part com a flautista de l'orquestra Els Escolans d'aquesta població penedesenca⁵. Va escriure diversos arranjaments per a gralla i també va compondre les fantasies *Joia universal* i *La gerella*, la primera per encàrrec del grup de grallers Els Bastarons de Vila-rodonà i la segona per a un grup de gralles del Baix Penedès.

Salvador Miquel Pons

(Vila-rodonà, 1884 - 1942)

Fill de Francesc Miquel i Sauqué i Maria Pons i Marlés. El 1910 es va casar amb Ramona Francesc i Figueres, va quedar vidu i el 1932 es va tornar a casar, ara amb Genoveva Farré i Pàmies. Tal com havia fet el seu pare, va compaginar la feina de pagès amb les actuacions de graller. Començà a solfejar als sis

anys, ensenyat pel seu progenitor, i de seguida va despuntar entre la resta de germans (eren dotze). A la colla de grallers del seu pare, coneguda com Els Bastarons, ja hi tocaven alguns dels seus germans, però quan hi va entrar el Salvador, cap a l'any 1900, van començar a despuntar i aviat van esdevenir una de les colles notables, potser la millor segons la premsa del moment. Arran dels nous gustos i les noves modes, del 1907 al 1918 la seva colla de grallers es va anar transformant en una orquestrina, un quintet de vent. Al llarg de tots aquests anys va compaginar dues formacions anomenades indistintament Els Bastarons. El Salvador feia de graller primer, però com que tenia facilitat per a la música podia substituir qualsevol graller, tant si era primer com segon o baix. La seva tasca de compositor la va desenvolupar sobretot per als Bastarons, per als quals també va fer una infinitat d'arranjaments, tant per a gralles com per a orquestrina. A més, rebia encàrrecs i escrivia per a altres

grups de música. Amb aquesta feina, al cap del dia guanyava més del doble que fent de pagès⁶.

Anastasio Almirall

D'aquest autor en sabem ben poca cosa. Només que entre el repertori de la colla dels Bastarons de Vila-rodonà hi consta la simfonia *Teresita*, datada del 1894 i signada per Anastasio Almirall.

Josep Anselm Clavé Camps

(Barcelona, 1824 - 1874)

Fou un polític, compositor i escriptor català, fundador del moviment coral a Catalunya i impulsor del moviment associatiu. Des de ben jove, Clavé va mostrar una filiació política d'esquerres i republicana i va relacionar-se amb personatges com Narcís Monturiol i Abdó Terrades. Tots ells col·laboraren en la

creació del primer diari comunista de Catalunya. Va ser un gran amant de la música, especialment de la música popular. Després de l'experiència de crear i dirigir l'orquestrina La Aurora, formada per una vintena d'homes amb instruments molt diversos, el 1850 va decidir que seria molt millor fer-los cantar i va crear la societat coral La Fraternitat —que més tard s'anomenaria Societat Coral Euterpe—, amb la qual va aconseguir apropar la cultura i la música a la classe obrera i treballadora del moment. Ràpidament sorgiren agrupacions semblants arreu i es crearia un gran moviment coral català, que fins i tot propicià la creació d'una federació de corals, que assessorava i abastia de repertori els cors. La seva extensíssima producció musical està basada principalment en músiques de ball i en músiques polifòniques corals. Entre moltes altres, Clavé va compondre obres com *La Maquinista*, *Pasqua florida*, *Les flors de maig* o *Els Xiquets de Valls*, aquesta

darrera acabada el 1867, després de presenciar la festa major de Vilafranca del Penedès uns anys abans.

Xavier Bayer i González (Vilafranca del Penedès, 1962)

S'introdueix en el món de la gralla el 1976. El 1981 participa en la fundació de la colla Els Vernets. Treballa en la recuperació del sac de gemecs, una fita que assoleix l'any 1983. El 1997, juntament amb Pau Orriols, recupera la gralla baixa. Ha format part de diversos grups de música tradicional, sobretot amb la gralla, la gralla baixa i el sac de gemecs. Ha treballat en el camp de la recerca i l'ensenyament de la gralla. Ha participat en més de cinquanta treballs discogràfics i ha publicat vint llibres, alguns dels quals relacionats amb les tradicions o amb la música de gralla. També ha compost músiques per a diverses formacions instrumentals.

Heura Gaya Escué

(Juneda, 1987)

Titulada com a mestra instrumentista tradicional en l'especialitat de gralla a l'Aula de Música Tradicional de la Generalitat de Catalunya i graduada en l'especialitat de gralla a l'Escola Superior de Música de Catalunya (ESMUC), on obtingué una matrícula d'honor en el projecte de final de carrera, que dedicà a la interpretació i la composició per a aquest instrument. Compagina els estudis amb l'activitat laboral com a intèrpret i amb la docència de la gralla, la tarota, el flabiol, el tamborí, el cant tradicional i la sensibilització musical. Forma part de diversos projectes musicals, com la Cobla Catalana dels Sons Essencials, Tornaveus, Morena o els grallers Quatrevents. També ha realitzat diverses composicions i arranaments per a gralla.

Albert Galcerà Oliver

(Reus, 1978)

Instrumentista de piano, acordió, bombardí i baix elèctric. Ha format part de multitud de projectes musicals: orquestres, grups de música tradicional i d'animació infantil i altres. També ha compost i arranjat músiques per a diverses formacions, com ara grups de grallers, grups de rock o agrupacions corals. Actualment és director de l'Orfeó Reusenc, de la seva coral infantil Els Somiadors i de diversos cors de gòspel. A més, forma part de diverses formacions, com Garbuix l'Orquestrina, Cia. Escalivada, La Banda de la Festa Major i altres. Ha compost diverses músiques per a gralla, algunes de les quals han estat publicades.

David Morlà

(1) - BAYER, Xavier; CUSCÓ, Joan (1996). *Ramon Roig i Perles (a) Arengadetes (1867-1915). Músiques per a gralla*. Ed. Dinsic, col·lecció "Calaix de Solfa" núm. 2. Barcelona.

(2) - BAYER, Xavier (2000). *Feliu Monné i Batallé (1864-1935). Músiques per a gralla*. Ed. Dinsic - Dep. de Cultura Generalitat de Catalunya, col·lecció "Calaix de Solfa" núm. 5. Barcelona.

(3) - BAYER, Xavier (2002). "Al'entorn dels compositors vuitcentistes", a *Música per a gralla d'autors vuitcentistes*. CD. Ed. Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya. Fonoteca de Música Tradicional Catalana. B-47.144. Interpreta: Els Vernets. Barcelona.

(4) - Informació facilitada per David Puertas.

(5) - Informació facilitada per Xavier Bayer.

(6) - BAYER, Xavier (2002). Op. cit.

LES OBRES RECOLLIDES

Hem recollit divuit simfonies i fantasies. Algunes ens han arribat incompletes, mentre que les altres es conserven senceres. Entre les incompletes, n'hi ha quatre que són de difícil reconstrucció i que, per tant, es comenten però no s'enregistren. N'hi ha alguna altra que sí que s'ha pogut completar, ja que el que faltava era mínim. En el repertori antic hi ha altres obres de gran qualitat, amb variacions, i fins i tot d'una durada igual o superior a les fantasies i les simfonies, però que tenen un altre format (masurca amb variacions, popurri, etc.) i que no s'han considerat objecte d'aquest treball.

En el repertori recollit hi hem volgut incloure tres obres escrites recentment. Ens ha semblat interessant mostrar que la música de gralla perviu amb força i qualitat i que, avui dia, podem reprendre el camí que va quedar interromput amb la decadència en el món de la gralla, inicia-

da a partir de la segona dècada del segle xx¹. Tot i que actualment la producció d'aquests tipus de material és escassa (ben just les tres peces que publiquem), pensem que aquest recull pot engrescar més compositors.

Algunes de les fantasies i les simfonies agafen motius de la música tradicional i popular del moment. Així, per exemple, fragments de *Les flors de maig* d'Anselm Clavé² apareixen adaptades o com a font d'inspiració en més d'una obra vuitcentista³. En el cas de l'obra *Els Xiquets de Valls*, el procés és l'invers, ja que va ser Anselm Clavé qui va recollir un conjunt de tonades dels grallers i les va entrelligar en una obra coral a quatre veus. Ara hem volgut desfer el procés i retrobar-nos amb una mena de simfonia que conté les melodies que ell va escoltar i anotar, fruit de la seva visita a Vilafranca del Penedès per la festa major del 1863. Va enllestir l'obra el 1867 i se'n conserven diverses versions manuscrites.

Més endavant trobareu un text que ens parlarà de les característiques i de les similituds i les diferències entre una simfonia i una fantasia per a gralla. Aquí simplement comentarem que les divuit obres recollides són deu fantasies i vuit simfonies i que les catorze obres que publiquem són set simfonies i set fantasies (per bé que alguna d'actual, tot i tenir el nom de fantasia, segueix més el patró d'una simfonia).

Aurora

(fantasia obligada de concert) - finals s. XIX - inicis s. XX.

Autor: Ramon Roig. Procedent del repertori de la colla Els Bastarons, de Vila-rodona⁴.

La partitura ha estat publicada a: BAYER, Xavier; CUSCÓ, Joan (1996). *Ramon Roig i Perles (a) Arengadetes (1867-1915). Músiques per a gralla*. Ed. Dinsic, col·lecció "Calaix de Solfa" núm. 2. Barcelona.

El barrio de Triana

(fantasia obligada de gralla) - finals s. XIX - inicis s. XX.

Autor: Ramon Roig. Procedent de l'Arxiu Musical del Museu de Vilafranca del Penedès.

La partitura ha estat publicada a: BAYER, Xavier; CUSCÓ, Joan (1996). *Ramon Roig i Perles (a) Arengadetes (1867-1915). Músiques per a gralla*. Ed. Dinsic, col·lecció "Calaix de Solfa" núm. 2. Barcelona.

També se n'ha publicat un enregistrament a: GÀZQUEZ, David (coord.) (2006). *Concert de grallers de Santa Llúcia*. CD. Ed. Tecnosaga. Madrid.

La fira de Vilanova

(fantasia per a gralles amb variacions de la primera gralla, augmentada amb cants originals de J. A. Clavé) - 25 d'octubre de 1902.

Autor: Feliu Monné.

Procedent de la col·lecció particular de la Família Monné.

La partitura ha estat publicada a: BAYER, Xavier (2000). *Feliu Monné i Batallé (1864-1935). Músiques per a gralla*. Ed. Dinsic - Dep. de Cultura, Generalitat de Catalunya, col·lecció “Calaix de Solfa” núm. 5. Barcelona.

També se n'ha publicat un enregistrament a: ELS VERNETS (2002). *Música per a gralla d'autors vuitcentistes*. CD. Ed. Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya. Fonoteca de Música Tradicional Catalana. Barcelona.

Lliri d'aigua

(fantasia amb variacions de gralla) - 14 de setembre de 1917.

Autor: Feliu Monné. Procedent de la col·lecció particular de la Família Monné.

La partitura ha estat publicada a: BAYER, Xavier (2000). *Feliu Monné i Batallé (1864-1935). Músiques per a gralla*. Ed. Dinsic - Dep. de Cultura, Generalitat de Catalunya, col·lecció “Calaix de Solfa” núm. 5. Barcelona.

La florista

(simfonia) - setembre de 1899.

Autor: Josep Escofet.

Procedent del repertori de la colla Els Bastarons, de Vila-rodona⁵. Se'n conserven la partitura original (signada i datada per l'autor) i també dues versions de les partitelles. A la partitura s'hi inclou un pentagrama per al timbal (allà anomenat redoblant o caixa). Una versió de les partitelles ocupa quatre fulls per a cadascuna de les tres gralles, mentre que l'altra versió està escrita minuciosament i ocupa un sol full per a cada gralla. Aquesta còpia està datada a Vila-rodona el 21 de juliol del 1908.

Joia universal

(fantasia a tres gralles) - finals s. XIX - inicis s. XX.

Autor: Narcís Carbonell.

Procedent del repertori de la colla Els Bastarons, de Vila-rodona⁶. Tot i que només es van trobar les partitelles de

les veus primera i tercera, bona part de la segona veu es pot completar perquè a les variacions primera i segona s'alternaven. Daniel Carbonell ha fet una restauració de les parts incompletes de la segona veu.

Simfonia per a concert a tres gralles

finals s. XIX – inicis s. XX.

Autor: Salvador Miquel.

Procedent del repertori de la colla Els Bastarons, de Vila-rodonà⁷. Es van trobar les partitules de les tres veus i un esborrany de la partitura sobre la qual s'anava component i fent l'arranjament (hi ha fragments escrits en tinta i acompanyaments en llapis). Hi ha petites diferències entre la partitura i les partitules, sobretot pel que fa a les repeticions. Entenem que aquestes diferències són fruit del procés creatiu de l'obra, que als assaigs d'Els Bastarons es devia anar actualitzant (els apunts a llapis i el fet que Salvador Miquel fos de la colla Els Bastarons així ho semblen indicar).

Teresita

(simfonia) - 1894.

Autor: Anastasio Almirall.

Procedent del repertori de la colla Els Bastarons, de Vila-rodonà⁸. Se'n conserven la partitura original (amb algunes correccions); una partitura escrita de forma molt més pulcra, còpia de Joan Baptista Llauredó, datada a Vila-rodonà el 8 de gener del 1901, i també una o dues versions (segons la veu) de les partitules. Aquestes partitures no són exactament iguals i es veu clarament que en les diferents versions s'anava revisant l'arranjament. Finalment, hi ha un full que podria haver estat la coberta d'un quadernet amb la partitura, ja que hi ha escrit el títol, l'autor i "Barcelona 1894".

Aurèlia

(simfonia amb variacions) - finals s. XIX - inicis s. XX.

Autor: desconegut.

Procedent del repertori de la colla Els Bastarons, de Vila-rodona⁹. Se'n conserven les partícels de les tres gralles, però a la tercera veu li falta la part final. Albert Soler ha fet una restauració de la part incompleta de la tercera veu.

Fantasia de gralla

finals s. XIX - inicis s. XX.

Autor: desconegut.

Procedent del repertori de la colla Els Bastarons, de Vila-rodona¹⁰. Se'n conserven les partícels de les tres gralles.

Els Xiquets de Valls

1867.

Autor: Josep Anselm Clavé.

Procedent de diversos arxius, se'n conserven diferents versions¹¹.

La versió per a gralles de la partitura ha estat adaptada i revisada per Miquel Benito. L'autor va ser convidat a la festa major de Vilafranca del Penedès el 1863 i al cap de quatre anys va acabar

aquesta obra, que inclou diversos temes que va escoltar-hi. Hi destaquen un toc de castells i la melodia que posteriorment va ser usada per a fer-ne l'himne *El cant del poble*, amb lletra de

Els Romees del Vendrell a principis del segle XX.
Col·lecció de Ramon Ribas i Batallé.

Josep Maria de Segarra i harmonització
d'Amadeu Vives

El banyarriquer

(fantasia per a gralles) 2008.

Autor: Xavier Bayer.

L'obra està escrita seguint l'estructura
d'una fantasia vuitcentista, tot i que en
certs moments usa elements harmò-
nics més moderns.

Fantasia vilafranquina

2008.

Autor: Albert Galcerà.

L'obra s'inspira en uns quants motius mu-
sicals de la festa major de Vilafranca del
Penedès i els desenvolupa. Entre altres
recursos, utilitza un cert virtuosisme. La
partitura ha estat publicada a: Autors
diversos (2010). *Músiques del temps,*
vol. II. Repertori per a gralla dels Ganxets.
Amalgama Edicions. Barcelona.

Ballaruga

2014.

Autora: Heura Gaya.

L'obra juga amb diversos motius de
tonades tradicionals, els encamina cap
al terreny del virtuosisme i els reforça
amb patrons de percussió per obtenir
sonoritats més modernes. La partitura
ha estat publicada a: GAYA, Heura
(2016). *Introspeccions.* Una proposta
personal de nova música per a gralla.
Ed. Quart Minvant SCP. Valls.

A més d'aquestes obres recollides en
aquest treball, ressenyem breument
altres obres vuitcentistes incompletes,
que no s'han pogut recuperar perquè
la part de què es disposa és insuficient.
Són les quatre obres següents:

La gerella

(fantasia a tres gralles) - finals s. XIX – inicis s. XX.

Autor: Narcís Carbonell.

Procedent d'una col·lecció particular del Vendrell¹². Només se'n conserva la partícel·la de la primera veu.

La festa del poble

(fantasia) finals s. XIX - inicis s. XX.

Autor: desconegut. Procedent del repertori de la colla Els Astons, del Vendrell¹³. Només se'n conserven les partícel·les de les veus segona i tercera.

Simfonia

finals s. XIX - inicis s. XX.

Autor: atribuïda a algun músic d'Els Bastarons, possiblement Salvador Miquel.

Procedent del repertori de la colla Els Bastarons, de Vila-rodona¹⁴. Només se'n conserven els tres primers fulls de la partitura.

Sense títol

(fantasia) - finals s. XIX - inicis s. XX.

Autor: desconegut.

Procedent del repertori de la colla Els Bastarons, de Vila-rodona¹⁵. Només se'n conserven els dos darrers fulls de la partícel·la de la primera veu. Hi ha cinc variacions i el final.

Xavier Bayer

(1) - Podeu ampliar aquesta informació a diverses publicacions, entre les quals les que trobareu a la bibliografia.

(2) - *Les flors de maig* va ser escrita per Josep Anselm Clavé el 1858.

(3) - *La fira de Vilanova*, de Feliu Monné, i *La florista*, de Josep Escofet, tenen motius musicals de *Les flors de maig*.

(4) - Número de registre B007 a: BAYER, Xavier (1994- 995). Els Bastarons. La colla de grallers i el seu repertori. Arxiu Fonoteca de Música Tradicional Catalana. Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

(5) - Números de registre B165 i B166 a: BAYER, Xavier (1994-1995). Op. cit.

(6) - Número de registre B232 a: BAYER, Xavier (1994-1995). Op. cit.

(7) - Número de registre B001 a: BAYER, Xavier (1994-1995). Op. cit.

(8) - Números de registre B121, B122, B123 i B301 a: BAYER, Xavier (1994-1995). Op. cit.

(9) - Número de registre B164 a: BAYER, Xavier (1994-1995). Op. cit.

(10) - Donatiu anònim (aprox. 1996). Plec de partitures dels Bastarons. Fonoteca de Música Tradicional Catalana. Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

(11) - Arxiu de la Biblioteca de Catalunya, Arxiu Nacional de Catalunya, Centre de Documentació de l'Orfeó Català.

(12) - Col·lecció particular Jaume Nin. La Barceloneta Alta, el Vendrell.

(13) - Col·lecció particular d'uns descendents d'Els Astons del Vendrell. Podeu ampliar la informació al llibre: FLORES, Raül; MORLA, David (2012). Repertori per a gralla de Josep Mercader Ramon (a) Astó (1886-1964). Edita Grallers de la Torre.

(14) - Número de registre B268 a: BAYER, Xavier (1994-1995). Op. cit.

(15) - Número de registre B239 a: BAYER, Xavier (1994-1995). Op. cit.

ANÀLISI FORMAL I COMPARATIVA

Tal com ja s'ha explicat anteriorment, l'objecte d'estudi d'aquest projecte el formen un seguit de materials musicals compostos entre les acaballes del segle XIX i els primers anys del segle XX. Aquests materials van ser pensats per a una formació musical ben concreta —les noves colles de gralles del moment¹— i una funcionalitat evident: ser interpretats en concert.

Sota la denominació de *simfonies i fantasies* s'escriguren, en el període esmentat, diverses obres concertístiques, en el que es pot considerar una de les noves funcions d'aquelles colles de gralles². Així, doncs, veiem clarament que els autors d'aquestes obres utilitzen les dues denominacions esmentades, d'un àmbit musical més acadèmic —en què descriuen formes de la música dita clàssica—, per de-

senvolupar uns recursos musicals de manera prou sistemàtica com per ser considerats elements estilístics, però també constitutius, d'aquestes obres. Dit d'una altra manera, si considerem que aquests termes ens remeten a la música d'àmbit clàssic, la seva utilització i el seu desenvolupament en aquest entorn no deixà de ser una nova aportació i un element innovador —fins i tot trencador— en la música per a gralla d'aquell moment.

A la vista de tot plegat, són diverses les preguntes que ens sorgeixen: per què aquests termes? Es poden establir similituds i/o diferències entre ambdues denominacions, o bé ens trobem davant d'una utilització ambivalent, fruit de les motivacions personals de cada compositor? Es poden cercar, més enllà de les seves denominacions, lligams formals entre aquestes obres i les formes clàssiques? Intentarem avançar, prudentment, en la resposta a aquestes preguntes.

Simfonies per a gralla. **Característiques i trets formals comuns**

De l'anàlisi musical de les quatre simfonies per a gralla de l'època vuitcentista³ —*Aurèlia*, *La Florista*, *Simfonia per a Concert i Teresita*— es fa palès que ens trobem davant d'unes obres que es mouen en un pla purament tonal (en Fa Major la primera i la darrera, mentre que les altres dues combinen les tonalitats de Fa i Do Majors). A aquest fet s'hi afegeix una certa variabilitat tonal mitjançant canvis de tònica momentanis, a partir de la utilització de graus diatònics de la mateixa escala original, preparats com a tòniques secundàries.

Pel que fa a la textura compositiva d'aquestes obres, totes presenten, a grans trets, uns mateixos elements constitutius: melodia, amb alguns fragments de caire virtuosístic, confiada a la gralla primera en la majoria dels casos, tot i que en *La Florista* i la *Simfonia per*

a *concert* trobem fragments en què la part melòdica principal es confia a la gralla tercera; una gralla tercera que juga el paper de baix harmonicorítmic, encara que —de manera destacada en *La Florista*— amb molts fragments contrapuntístics de caràcter altament virtuosístic, i finalment una gralla segona, a la qual es reserva un paper de melodia acompanyant, ja sigui en acompanyament homofònic a tercers i sextes o bé en contracant, o de suport harmonicorítmic de la gralla tercera.

Seguidament, i com a elements musicals remarcables, ja hem destacat, per a *La Florista*, la presència de molts fragments virtuosístics encomanats a la gralla tercera. Aquest fet sobresurt notablement de la resta de simfonies analitzades, tot i que també el trobem, en menor mesura, en la *Simfonia per a concert*. També trobem la presència, en aquella obra, d'un fragment solístic confiat a la tercera gralla. Aquest element solístic també és present, encara

que reservat per a la gralla primera, en les altres simfonies.

Per continuar, fem notar l'esquema formal de la simfonia *Aurèlia*, que pot significar una excepció als plantejaments que farem més endavant per a les fantasies. Tot i que no s'explicita a la partitura manuscrita original, hi trobem la presència d'un tema amb variacions, concretament tres. Encara que amb certes diferències amb els plantejaments formals de les fantasies per a gralla vuitcentistes —absència d'una secció prèvia a manera de descans per a la gralla que interpreta les variacions, per exemple—, tenim un tema que, un cop presentat, va apareixent en forma de variacions successives i en el qual es va intercalant un altre tema amb funció de pont entre cadascuna d'aquestes variacions.

Finalment, les quatre obres estan construïdes a partir de la successió de seccions, la majoria corresponents a

ritmes ballables de moda en l'època: pasdobles, vals-jotes, xotis, masurques, americanes, polques, jotes, boleros, etc. Aquest fet lliga amb l'estil de la immensa majoria del repertori, no estudiat en aquest projecte, recollit de les colles de gralles d'aquest moment⁴. Així, doncs, vist de manera general, aquestes simfonies per a gralla no van suposar res més que una adaptació, a format de concert, d'un estil musical —el dels ballables vuitcentistes per a gralla— conreat abastament per aquestes colles. Això sí, i per acabar, cal que no confonguem aquestes simfonies per a gralla amb simples popurrís —successió de diverses parts sense solució de continuïtat— de ballables vuitcentistes, uns popurrís que, per altra banda, també trobem en els repertoris d'aquestes colles de gralles, fets normalment a partir d'un sol gènere de ball. Ben al contrari, aquestes simfonies recorren a una varietat estructural més àmplia, ja que s'inicien amb un tema introductor, continuen amb les

diverses seccions, tal com expliquem més amunt —ballables vuitcentistes, però també solos, ponts, temes *largo*, *andante*, *allegro*, etc.— i acaben amb un tema final a manera d'apoteosi musical.

Fantasies per a gralla. **Característiques i trets formals comuns**

Tenim sis fantasies per a gralla de l'època vuitcentista⁵: *Aurora*, *El barrio de Triana*, *Fantasia de gralla*, *Joia universal*, *La fira de Vilanova* i *Lliri d'aigua*. Disposats a fer-ne l'anàlisi musical establerta per al grup de les quatre simfonies vuitcentistes, trobem certes característiques comunes entre aquest grup i el de les sis fantasies per a gralla.

Quant als aspectes tonals, repetim l'anàlisi ja feta per a les simfonies i, en concret, afegim que, pel que fa a les sis fantasies, aquestes es desenvolupen en Fa Major —la primera, la segona i la quarta— i en Do Major —la tercera, la

cinquena i la sisena. Destaquem dues seccions de prou entitat i d'una bellesa lírica remarcable, que és una secció de *Lliri d'aigua*, que actua com a pont cap a un *andante moderato* i que es desenvolupa en la modalitat frígia de Do Major (mi frigi), i una secció *andante* d'*El barrio de Triana*, que fa sentir l'escala menor melòdica relativa al seu to principal (re menor melòdica).

També repetim aquí els mateixos comentaris fets en l'apartat dedicat a les simfonies vuitcentistes respecte a la textura de les sis fantasies analitzades. Afegim, en aquest cas, dos trets propis d'aquestes fantasies: la major presència de fragments en solo respecte del grup de les simfonies —fragmentos en solo amb una entitat musical molt més important— i l'existència d'una secció desenvolupada habitualment només per les gralles segona i tercera, en què es dona un descans a la gralla primera com a pas previ a la interpretació del tema principal i les seves diverses variacions.

Efectivament, tal com acabem d'apuntar, un element musical que diferencia clarament les simfonies per a gralla d'aquest grup de sis fantasies vuitcentistes és la presència del recurs musical del tema amb variacions. Hi ha un parell d'excepcions, però. Ja hem vist que en el grup de quatre simfonies n'hi ha una que inclou un tema i tres

variacions —*Aurèlia*—, mentre que en el grup d'aquestes sis fantasies només *El barrio de Triana* no desenvolupa aquest recurs, tot i que hi trobem una construcció formal que ens podria recordar la del tema amb variacions, ja que encadena tot un seguit de seccions en què, alternativament, unes serveixen de descans a la gralla primera i les altres

Detall d'una de les partitures recollides de la colla dels Bastarons de Vila-rodon. Xavier Bayer.

desenvolupen un lluíment virtuosístic d'aquesta primera gralla, però amb temes independents els uns dels altres. Aquesta presència del tema amb variacions a les fantasies vuitcentistes accentua l'element virtuosístic d'aquest grup de sis obres. Contràriament, aquest element té molta menys entitat a les quatre simfonies per a gralla. Per acabar aquesta part, destaquem un aspecte de la fantasia *Joia universal*: si bé totes les variacions d'aquest grup de fantasies es confien a la gralla primera, en aquesta la segona variació la interpreta el paper de gralla segona i la tercera variació, la tercera gralla.

Per completar l'anàlisi, ens fixem en la forma musical d'aquestes sis fantasies per a gralla. A primera vista, podríem repetir, igualment, allò que hem dit més amunt pel que fa a les simfonies vuitcentistes. En aquest cas, però, una anàlisi més acurada ens fa veure que, a diferència de les quatre simfonies, l'estil de les diverses seccions d'aquestes

sis fantasies s'allunya en la majoria dels casos del dels ballables vuitcentistes. Així, doncs, aquestes seccions adopten una forma molt més lliure, tot i que encara podem trobar-hi algunes seccions que segueixen un estil ballable. Un tret comú a totes sis fantasies —excepte, com hem dit, a *El barrio de Triana*— és la presència d'una secció *tutti* confiada habitualment només a les gralles segona i tercera, que serveix com a preparació del tema i de cadascuna de les seves variacions consecutives. L'esquema formal comú a totes aquestes fantasies és el següent: s'inicien amb un tema introductor, continuen amb les diverses seccions, es presenta la secció *tutti* referida més amunt i, a partir d'aquí, s'alterna aquesta amb el tema i les successives variacions —entre tres i cinc, segons l'obra⁶— per acabar, després de la darrera variació, amb un tema final.

Simfonies i fantasies per a gralla. Un resum

A manera de recopilació final, passem a enumerar breument tots aquells trets musicals, ja vistos en els apartats anteriors, que poden posar en relleu tot allò que distingeix les simfonies de les fantasies vuitcentistes per a gralla. Ens estalviem, doncs, de fer èmfasi en els trets comuns, prou evidents després de l'estudi fet fins a aquest punt.

Per una banda, podem entendre les fantasies per a gralla com unes composicions basades en seccions d'estil generalment lliure i amb fragments en solo a manera d'improvisacions escrites, una definició prou apropiada a la que generalment s'utilitza en un àmbit musical clàssic. Cadascuna d'aquestes fantasies, amb l'excepció ja referida anteriorment, desenvolupa la forma musical del tema amb variacions. Aquest fet, de manera destacada en comparació amb les simfonies vuitcen-

tistes, hi aporta un element important de virtuosisme, generalment confiat a la gralla primera. La presència de seccions en solo, tot i que compartida amb el grup de simfonies vuitcentistes, hi és, també, molt més destacada.

Per altra banda, podríem veure les simfonies vuitcentistes com unes composicions, també de forma lliure, basades generalment en l'enllaç de seccions d'estil ballable, encara que amb la presència, en menor mesura, de seccions d'estil més concertístic. A diferència de les fantasies vuitcentistes, aquestes simfonies per a gralla no utilitzen, tot i la notable excepció de la simfonia *Aurèlia*, el recurs del tema amb variacions. Igualment, la presència de seccions en solo i de l'element virtuosístic, tot i que compartit amb les obres del grup de fantasies vuitcentistes, hi és molt més limitat. Podríem dir, amb totes les excepcions, que a les simfonies per a gralla no hi ha un paper tan destacat d'una de les gralles —normalment la

primera, en el cas de les fantasies—, sinó que l'obra musical es concep més com un tot homogeni entre les diverses veus, en què cap individualitat sobresurt de manera destacada per damunt de la resta, un tret que podria acostar aquestes simfonies per a gralla a la idea de simfonia per a orquestra de l'àmbit clàssic.

Els Xiquets de Valls i les simfonies i fantasies modernes

Breument, passem a comentar alguns trets rellevants tant de l'obra *Els Xiquets de Valls* com de les simfonies i les fantasies per a gralla de composició moderna —*Ballaruga*, *El banyarriquer* i *Fantasia vilafranquina*— enregistrades també en aquest treball.

D'aquestes quatre obres de concert per a gralla, l'única que segueix l'estructura formal de les fantasies vuitcentistes, exposada més amunt, és l'obra de Xavier

Bayer *El banyarriquer* —tema amb variacions, *tutti*, fragments en solo, tema final, etc. La resta, en canvi, s'ajusten més a l'esquema explicat per a les simfonies vuitcentistes. Per exemple, l'obra *Ballaruga*, d'Heura Gaya, està composta a partir d'una concatenació de temes populars catalans adaptats a ritmes moderns i la *Fantasia vilafranquina*, d'Albert Galcerà, ho és de temes dels elements de la cultura popular vilafranquina.

Per acabar aquesta part, anem algunes característiques que hem trobat destacades respecte d'allò comú a les altres obres analitzades fins aquí. Podem considerar les dues simfonies modernes per a gralla —*Ballaruga* i *Fantasia vilafranquina*— com a obres d'un virtuosisme extrem, sobretot a causa de la utilització del registre més agut en la gralla primera —fins i tot més que l'emprat per la resta d'obres—, que arriba a executar, a la segona de les obres indicades, la nota sol-5. Aquesta

segona obra també conté una secció amb una armadura de quatre bemolls, molt allunyada de les utilitzades a la resta de composicions. Cal destacar l'escriptura de la part del timbal a l'obra d'Heura Gaya —*Ballaruga*—, un tret diferencial respecte de la resta d'obres, a excepció feta de la simfonia *La florista*. Finalment, també és destacable la presència d'un quart paper de gralla a *Els Xiquets de Valls*, una obra que entrellaça tot un seguit de melodies, entre les quals un antic toc de castells.

No volem cloure aquest estudi sense fer notar que aquestes conclusions es basen en les tendències observades en els trets musicals característics de cadascun dels grups d'obres analitzades —simfonies i fantasies. Creiem, però, que tot això s'ha de relativitzar. Primerament, a causa del nombre limitat d'obres de l'època existents amb aquestes característiques —quatre simfonies i sis fantasies completes—; la presència d'un nombre més gran

d'aquestes obres donaria un valor més important a aquestes tendències observades. Però també pel fet que tota obra cultural sorgida de l'espontaneïtat humana ha de ser analitzada tenint en compte, creiem, un cert grau de discreció per part dels seus autors.

Albert Soler i Bosch

(1) - SOLER, Albert (2013-2014). *La gralla en el vuitcentisme. Nous repertoris, nous instruments i canvi de paradigma en l'ús social de la gralla al tombant dels segles XIX i XX*. Arxiu ESMUC. Concretament, el capítol 2 d'aquest treball es refereix a aquestes noves formacions.

(2) - SOLER, Albert (2013-2014). *Op. cit.* Concretament, el capítol 7 d'aquest treball conclou parlant del canvi o, millor dit, l'ampliació de les funcionalitats d'aquestes noves colles de gralles.

(3) - Ens basem, sobretot, en les quatre simfonies vuitcentistes que ens han arribat senceres.

(4) - SOLER, Albert (2013-2014). *Op. cit.* Concretament, el capítol 5 d'aquest treball recull, a manera d'índex de referència, els materials musicals conservats d'una d'aquestes colles de gralles.

(5) - Comptem, de la mateixa manera que hem fet en el cas de les simfonies vuitcentistes, només les fantasies per a gralla d'aquesta època que ens han arribat senceres.

(6) - Encara que les sis fantasies analitzades tenen tres o quatre variacions, hi ha una altra fantasia incompleta que té el tema principal i cinc variacions. Sense títol. Núm. de registre B239 a BAYER, Xavier (1994-1995). *Els Bastarons. La colla de grallers i el seu repertori*. Arxiu Fonoteca de Música Tradicional Catalana. Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.

ÍNDIX DEL DOBLE CD

CD 1- SIMFONIES

1. La florista (simfonia)

Josep Escofet. Interpreta Els Quatrevents 6.07

2. Aurèlia (simfonia amb variacions)

Autor desconegut. Interpreta Els Vinardells 7.51

3. Simfonia per a concert a tres gralles

Salvador Miquel. Interpreta Grallers de la Torre 8.10

4. Teresita (simfonia)

Anastasio Almirall. Interpreta Els Carreter 9.11

5. Fantasia vilafranquina

Albert Galcerà. Interpreta Els Ganxets 6.20

6. Ballaruga

Heura Gaya. Interpreta Els Quatrevents 6.04

7. Els Xiquets de Valls

Josep Anselm Clavé. Interpreta Els Vernets 9.12

CD 2 - FANTASIES

- 1. La fira de Vilanova (fantasia per a gralles amb variacions de la primera gralla, augmentada amb cants originals de J. A. Clavé)**
Feliu Monné. Interpreta Els Vernetts 8.25
- 2. Liri d'aigua (fantasia amb variacions de gralla)**
Feliu Monné. Interpreta Els Carreter 7.34
- 3. Joia universal (fantasia a tres gralles)**
Narcís Carbonell. Interpreta Els Ganxets 12.09
- 4. El barrio de Triana (fantasia obligada de gralla)**
Ramon Roig. Interpreta La Canya d'Or 7.19
- 5. Aurora (fantasia obligada de concert)**
Ramon Roig. Interpreta Els Cofins 10.57
- 6. Fantasia de gralla**
Autor desconegut. Interpreta La Canya d'Or 6.27
- 7. El banyarriquer (fantasia per a gralles)**
Xavier Bayer. Interpreta Els Vinardells 7.53

ELS GRUPS DE GRALLERS

És evident que un enregistrament d'aquesta magnitud és difícilment abastable per a una sola formació musical. Per aquesta raó, s'ha optat per fer un repartiment de les obres entre uns quants grups de grallers. S'ha pensat que si s'encomanen una o dues peces a cada grup, es podran treballar més intensament i en podrà sortir un enregistrament de millor qualitat.

La tria de les colles intèrprets s'ha fet d'acord amb un únic criteri: grups establerts amb una bona qualitat musical que incloguin almenys un graller sorgit de l'ESMUC (o amb titulació convalidada per l'ESMUC). De retruc, també s'ha mirat quines colles han treballat el repertori de simfonies o de fantasies.

Tal com ja hem comentat, un grup complet de grallers el formen tres grallers i un timbaler. Hi ha algunes de les forma-

cions que han participat en el treball que disposen d'un cinquè músic a la seva colla, ja sigui com a músic suplent o per poder fer una alternança o un reforç. Així, doncs, totes les obres (amb una única excepció) han estat interpretades per tres gralles i un timbal. En la majoria de les simfonies i les fantasies d'aquest treball, a més, es requereix que els intèrprets puguin actuar com a solistes.

Els grups que han participat en aquest treball són els següents:

Grallers de la Torre. Colla fundada l'any 1976 a Torredembarra. Han treballat en la recerca de repertoris antics i han editat diversos llibres i discos de gralla i del folklore de Torredembarra. David Morlà (gralla), Raül Flores (gralla), Adrià Grandia (gralla baixa) i Daniel Cañellas (timbale).

Els Vernets. Colla fundada l'any 1981 a Vilafranca del Penedès. Han treballat en la recerca de repertoris antics de

gralla i han publicat diversos llibres de música de gralla i una desena de discos. Joan Reyes (gralla), Miquel Benito (gralla), Xavier Bayer (gralla baixa), Lluís Giménez (timbal i gralla) i Pere Julià (timbal).

Els Ganxets. Colla fundada l'any 1990 a Reus. Han treballat en l'organització de concerts de gralles i han publicat diversos llibres i discos. Daniel Carbonell (gralla), Pau Puig (gralla), Jaume Cuartero (gralla baixa) i Albert Carbonell (timbal).

La Canya d'Or. Colla fundada l'any 1997 a Reus. Han participat en diversos enregistraments. Jaume Aguza (gralla), Pol Figuerola (gralla), Oriol Nicolau (gralla baixa) i Òscar "Titus" Prats (timbal).

Els Carreter. Colla fundada l'any 2001 a Lleida. Han participat en diversos enregistraments. Albert Soler (gralla), Pau Plana (gralla), Ramon Fontova (gralla i gralla baixa), Oriol

Junyent (gralla baixa) i Robert Querol (timbal).

Els Vinardells. Colla fundada l'any 2004 entre l'Arboç i Vilafranca del Penedès. Han enregistrat diversos discos i han publicat un llibre. Jordi Mestres (gralla), Maria Mestre (gralla), Jordi Catasús (gralla baixa) i Xavier Vila (timbal).

Els Cofins. Colla fundada l'any 2006 a l'Arboç. Conrad Arnan (gralla), Júlia Solé (gralla), Cristina Guasch (gralla baixa) i Gerard Guasch (timbal).

Els Quatrevents. Colla fundada l'any 2007 a Barcelona. Han participat en diversos enregistraments i han publicat llibres de gralla. Heura Gaya (gralla), Ivó Jordà (gralla), Manu Sabaté (gralla baixa), Adrià Pérez (gralla) i Marc Vall (timbal).

BIBLIOGRAFIA

Autors diversos (1997). *La gralla. L'instrument musical i el seu aprenentatge*. Ed. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura. Barcelona.

Autors diversos (2002). *Música per a gralla d'autors vuitcentistes*. CD. Ed. Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya. Fonoteca de Música Tradicional Catalana. B-47.144. Interpreta: Els Vernets. Barcelona.

Autors diversos (2010). *Músiques del temps, vol. II. Repertori per a gralla dels Ganxets*. Amalgama Edicions. Barcelona.

ARROYO, Salvador (1995). *Els grallers del Vendrell: Les colles de la renaixença castellera (1926-1936)*. A Miscel·lània Penedesenca 1994. Ed. Institut d'Estudis Penedesencs.

ARROYO, Salvador (1996). *Els grallers del Vendrell: Dels primers noms a les primeres colles (1784-1926)*. A Miscel·lània Penedesenca 1995. Ed. Institut d'Estudis Penedesencs.

BAYER, Xavier (1994-1995). *Els Bastarons. La colla de grallers i el seu repertori*. Arxiu Fonoteca de Música Tradicional Catalana. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

BAYER, Xavier (1995). *Francesc Toldrà i Carbonell. Músiques per a gralla (1900-1901)*. Ed. Dinsic. Barcelona.

BAYER, Xavier; CUSCÓ, Joan (1996). *Ramon Roig i Perles (a) Arengadetes (1867-1915). Músiques per a gralla*. Ed. Dinsic, col·lecció "Calaix de Solfa" núm. 2. Barcelona.

BAYER, Xavier (1996). "La gralla, un instrument per fer música". A *2n Congrés de Cultura Popular i Tradicional Catalana*

- *Comunicacions*. Ed. Dep. de Cultura, Generalitat de Catalunya. Barcelona.

BAYER, Xavier; ORRIOLS, Pau (1998). "La gralla baixa, un instrument a recuperar". A *Revista d'etnologia de Catalunya*, núm. 13. Ed. Dep. de Cultura, Generalitat de Catalunya. Barcelona.

BAYER, Xavier (2000). *Feliu Monné i Batallé (1864-1935). Músiques per a gralla*. Ed. Dinsic - Dep. de Cultura Generalitat de Catalunya, col·lecció "Calaix de Solfa" núm. 5. Barcelona.

BAYER, Xavier; GAYETE, Iris (2004). *Terços amunt! Músiques per a gralla a l'entorn del fet casteller*. Ed. Dinsic - Dep. de Cultura Generalitat de Catalunya. Barcelona.

BAYER, Xavier; BENITO, Miquel; GIMÉNEZ, Lluís; REYES, Joan (2012). *Músiques per a gralla a mitjans del s. xx*. Ed. Dinsic - Dep. de Cultura Generalitat de Catalunya. Barcelona.

BAYER, Xavier (1990). *Sona la gralla*. Programa festa major de Vilafranca del Penedès.

BAYER, Xavier (1999). "El món de la gralla a Vila-rodona". A revista *La resclosa*, núm. 3. Ed. Centre d'Estudis del Gaià. Vila-rodona.

FERRANDO, Pere (1991). *Presència castellera al Vendrell fins l'any 1926*. Ed Patronat Municipal de Serveis Culturals del Vendrell.

FERRANDO, Pere; ARROYO, Salvador (2001). "Els grallers del Baix Penedès dels segles XIX i XX: Noves aportacions". A *Miscel·lània Penedesenca 1997*. Ed. Institut d'Estudis Penedesencs.

FERRANDO, Pere (2010). "Costums i música popular de Valls. Estudi d'un treball inèdit de Joaquim Martinell". A revista *Cultura*. Valls.

FERRÉ, Biel (1982). “Valencians, gegants, castells i gralles: Una aproximació a la història de la gralla al Baix Camp”. A *Carrutxa*. Reus.

FLORES, Raül; MORLÀ, David (2012). *Repertori per a gralla de Josep Mercader Ramon (a) Astó (1886-1964)*. Edita Grallers de la Torre.

FONTANALS, Blai (2010). *Nosaltres, els grallers*. Amalgama Edicions. Barcelona.

GAYA, Heura (2016). *Introspeccions. Una proposta personal de nova música per a gralla*. Ed. Quart Minvant SCP. Valls.

GÀZQUEZ, David (coord.) (2006). *Concert de grallers de Santa Llúcia*. CD. Ed. Tecnosaga. Madrid.

GÜELL, Xavier (1995). “El concurs de grallers de 1902”. A revista *La porra*. Vilanova.

GÜELL, Xavier; PUJADAS, Marta (2012). *Deu peces dels Macaris del Vendrell: Música per a Gralla*. Ed. Associació Bonaire. Vilanova.

JORDÀ, Ivó (2015). *Fitxa tècnica de la gralla. Per conèixer i entendre l'instrument*. Autoedició. Vilafranca del Penedès.

MORLÀ, David (1998). “La gralla a Torredembarra”. A revista *Anbara*. Ed. Agrupació de Balls Populars de Torredembarra.

ORRIOLS, Xavier (1991). “La gralla i els castells. Notes per a una història social de l'instrument”. A *Fulls de treball Carrutxa*. Reus.

ORRIOLS, Xavier (1993). “Antics constructors de gralles”. A *Revista d'Etnologia de Catalunya*, núm. 3. Barcelona.

SOLER, Albert (2013-2014). *La gralla en el vuitcentisme. Nous repertoris, nous instruments i canvi de paradigma en l'ús social de la gralla al tombant dels segles XIX i XX.* Arxiu ESMUC.

Els Gonsers de Sant Jaume dels Domenys. Fotografia cedida per Margarida Nin i Batista.

